



ISSN:1306-3111

e-Journal of New World Sciences Academy
2010, Volume: 5, Number: 2, Article Number: 1C0147

EDUCATION SCIENCES

Received: May 2009

Accepted: January 2010

Series : 1C

ISSN : 1308-7274

© 2010 www.newwsa.com

İdris Şahin

Dokuz Eylül University

sahinidris@gmail.com

Izmir-Turkey

İZMİR'DEKİ LİSE KÜTÜPHANELERİNİN DURUMU

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, İzmir il merkezinde bulunan liselerin kütüphanelerinin içinde buldukları durumu betimlemek, gereksinimleri karşılama durumunu ve sorunları ortaya koymaktır. Araştırma İzmir kent merkezinde on bir genel lise üzerinde gerçekleştirilmiştir. Veriler hem nitel hem de nicel veri toplama yöntemleriyle toplanmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre, okul kütüphaneleri genellikle fiziksel alan ve kaynak bakımından yetersiz kalmakta, istenilen özellikleri taşımamaktadır. Okul kütüphanelerinde kullanılır durumda CD, disket, video kaset, slayt vb. kaynaklar yoktur. Sadece bir okulun kütüphanesinde öğretmenlerin ve öğrencilerin kullanması için internete bağlı bilgisayarlar bulunmaktadır. Öğrencilerin yalnızca %18,6'sına göre okullarında kütüphaneye önem verilmektedir. Dört okulda öğrencilerden kütüphaneye üyelik için ücret alınmaktadır. Öğrencilerin %59,3'ü okul kütüphanesine hiç gitmemiştir. Okul kütüphaneleri çoğunlukla kütüphane dışı etkinlik amacıyla kullanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kütüphane, Okul Kütüphanesi, Kütüphaneci, Lise, Bilgi Kaynakları

STATUS STUDY ABOUT THE HIGH SCHOOL LIBRARIES IN İZMİR

ABSTRACT

The purpose of this research is to describe the present conditions of the high school libraries in İzmir, to what extent their needs are met and what their problems are. The research was conducted on eleven public high schools in the central town of İzmir. The data was collected through both quantitative and qualitative methods. The results of the research show that school libraries are insufficient in terms of physical conditions and sources, and that they do not have the desired characteristics. Such sources as CDs, floppy diskettes, video tapes or slides are not available at school libraries. Only one of the school libraries has a computer with the Internet access for teachers' and students' use. Only 18.6% of the students think that importance is attached to the libraries in their schools. The students in four of the schools have to pay for membership to the library. 59.3% of the students state that they have never gone to their school libraries. School libraries are usually used for the purposes not related to library.

Keywords: Library, School Library, Librarian, High School, Information Sources

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Türk eğitim sisteminin fiziki alt yapı, donanım, finansman, nitelikli personel ve eğitimde nitelik gibi pek çok sorunu bulunmaktadır. Okul kütüphanelerinin bu sorunlardan daha çok etkilendiği ya da bu sorunların etkilerinin okul kütüphaneleri (OK) üzerinde daha net görüldüğü söylenebilir.

OK, Amerika Birleşik Devletleri'nde 1930'lu yıllarda halk tarafından finanse edilerek kurulmakla birlikte, 1950'li yıllarda pek çok yönetici tarafından hala eğitimin bir parçası olarak değil, ona bir ek olarak görülmekteydi. Bu durum 1965'te çıkarılan ilk ve ortaöğretim yasasıyla değişmiştir. Bu yasa ile okul kütüphanesi eğitimde temel bir öge olarak görülmeye başlamış ve yaygınlaşmıştır (Scott ve Plourde, 2007). Türkiye'de ise 1959'a kadar çıkarılmış lise ve ortaokul yönetmelikleri, kütüphaneyi tamamlayıcı olarak görüp değerlendirmekten çok bir ayniyat konusu olarak ele almıştır. 1959'da çıkarılan "Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği" (OKY) ile bu boşluk kısmen doldurulmuştur. Bu yönetmeliğin gerekçesinde öğrencilerin fikri gelişmelerine; yeteneklerine uygun yönde gelişme ve programların içerdiği konularda bireysel araştırma ve inceleme yapmalarına geniş ölçüde olanak hazırlamak ve öğrenimin temel dayanağı olmak üzere, bütün orta dereceli okullarda birer okul kütüphanesi kurulması öngörülmüştür (Soysal, 1969:62). Bu gün de yönetmelik gereği okullarda kütüphane kurulmaktadır (TD, 2001 ek ve değişiklikler 2006). Ancak okullara kısa bir ziyaret yapan herkes, bu kütüphanelerin yeteri kadar işlevsel olmadığını rahatlıkla görebilir. Bu durumun nedeni olarak, okul binalarının yetersizliği, kaynak kıtlığı, yeterli ve nitelikli personelin bulunmaması gösterilebilir. Ancak temel nedenin kütüphanenin öneminin yeterince kavranamaması veya göz ardı edilmesi olduğu söylenebilir.

Okul kütüphanesinin amacı; çocuklarda okuma, öğrenme ve yaşam boyu kütüphaneyi kullanma alışkanlığını geliştirmek; öğrencilerin bireysel gelişimini sağlamak ve sosyal ilişkilerini güçlendirmek; öğretmen ve öğrenci için gerekli kaynakları sağlamak ve öğretim programını desteklemek olarak sıralanabilir (IFLA/UNESCO, 2002). Bu anlamda OK çağdaş eğitimin ve öğretimin temel dayanaklarından birisidir. Gençleri erken yaşta kaynaklarla besleyerek, onları eleştirel değerlendirme becerisinin temeli olan kendi başlarına bilgi toplamaya ve entelektüel denemelere yöneltebilir. Böylece OK, çocuklara bilgi kazandırmaktan çok, bilgiye erişim becerilerinin kazandırılmasında, başarı ve artan bilgi gereksinimlerinin karşılanmasında hayati önem taşır (Neuman, 2002). Nitekim yapılan pek çok araştırmada, okul kütüphane programının kalitesiyle öğrencinin artan akademik başarısı arasında anlamlı, ölçülebilir bir bağlantı olduğu görülmüştür. Örneğin Delaware ve Ohio'da eyalet çapında yürütülen OK çalışmasında, bu eyaletlerdeki öğrencilerin, okul kütüphanesinin ve kütüphane hizmetinin daha iyi öğrenmelerine yardımcı olduğunu göstermiştir (Scott ve Plourde, 2007, School Libraries Work, 2008).

Son yıllarda bilgisayar teknolojisi ve internetin gelişip yaygınlaşmasıyla, kütüphanenin odağı öğrenci, ana baba ve personel tarafından aranıp bulunan bir bilgi deposu olmaktan, bilgi okuryazarlığı için bir erişim merkezi olmaya dönüştürülmüştür. Bu süreçte "kart katalogu", "çevrimiçi erişim katalogu" ile yer değiştirmiştir. Ansiklopedi ve diğer referans araçları önceleri kütüphanede kullanıma sunulurken günümüzde çevrimiçi veritabanı olarak da sunulmaktadır. Böylece bu kaynaklar yalnızca kütüphaneye giden öğrenciler tarafından kullanılmamakta aynı zamanda internet erişimi yoluyla herhangi biri tarafından da kullanılabilir. Ancak

öğrencilerin sanal ortamda doğru bilgiye ulaşmaları ve bu bilgiyi etkin bir biçimde kullanarak başarılı olabilmeleri öğretmenlerin, yöneticilerin ve okul kütüphanecilerinin işbirliği yapmalarını gerekli kılmaktadır (Scott ve Plourde, 2007). Türkiye’de, özellikle son yıllarda, öğrencilerin ödev yapmak için internet salonlarını kullanmaları ya da kullanmak zorunda bırakılmaları, OK’ların gelişmiş ülkelerde olduğu gibi birer kütüphane bilgi merkezi haline getirilmelerinin gerekliliğinin yanı sıra, okul yöneticileri, öğretmenler ve kütüphanecilerin işbirliği yapmalarının zorunluluğunu da ortaya koymaktadır.

1.1. Okul Kütüphaneleri ve Eğitim (School Libraries and Education)

Genel olarak eğitimden ya da okuldan beklenen, bireyi kendi ilgi ve yetenekleri doğrultusunda, toplumsal beklentilerine uygun olarak yetiştirmek ve gelecekte karşılaştıkları sorunların çözümünde gereksinim duyacakları becerilerle donatmaktır. Çağdaş eğitimin temel özelliği ise, öğrencilerin bireysel farklılıklarından hareketle araştırmaya dayalı bir eğitim süreci sunmasıdır. Bireysel farklılıklar ve araştırma olgusu çeşitli tür ve düzeyde, çok sayıda bilgi kaynağını gerektirir. Bu gereksinim, söz konusu kaynakları toplayan, düzenleyen ve hizmete sunan kurum olarak kütüphaneyi eğitim sürecinin doğal parçası kılmakta (Yılmaz, 2004), kütüphaneler de öğrencileri fikir, bilgi ve teknolojinin etkin kullanıcıları olmaları için güçlendirmektedir (Scott ve Plourde, 2007). OK’un bu işlevleri yerine getirebilmesi için kaynakça zengin olması, öğrencilerin ve öğretmenlerin öğrenme gereksinimlerini karşılayacak biçimde düzenlenmesi ve işlevsel olması gerekir.

Günümüzde yaşanan hızlı değişime paralel olarak birey, çığ gibi büyüyen bilgiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu bilgilerin bireye öğretilmesi hem mümkün değil, hem de anlamsızdır. Artık var olan bilgileri öğrenen ve öğrendiği bilgiyle yetinen bireylere değil, bilgiye gereksinim duyan, aradığı bilgiyi nereden, nasıl bulabileceğini bilen, teknolojik gelişmeleri izleyebilen, ulaştığı bilgiyi kullanabilen ve yeni bilgiler üretebilen bireylere gereksinim duyulmaktadır (Cevizbaş, 2004:53). Bu bireylerin yetiştirilebilmesi için, okullar, bilgiyi etkin bir şekilde kullanarak ve kullandırarak yeni öğrenme ve öğretme ortamları ile toplumu etkileyerek değişen dünyayı karşılamak zorundadır (Önal, 2004:32). Eğitim sistemleri ve okullar, toplumun ve bireyin yaşamında gereksinim duyduğu ya da duyacağı belli amaçları gerçekleştirmeye çalışır. OK ise, eğitim etkinliklerinin amacına ulaşmasına katkı sağlar. IFLA/UNESCO “Okul Kütüphanesi Bildirgesi”ne göre kütüphane; öğrencilerin sorumlu yurttaşlar olarak yetişmelerini sağlarken, onları yaşam boyu öğrenme becerisiyle donatır ve hayal güçlerini geliştirir (IFLA/UNESCO, 2002).

1.2. Türkiye’de Ortaöğretim ve Okul Kütüphaneleri (Secondary Education and School Libraries in Turkey)

Türkiye’de ortaöğretim çok çeşitli tür ve sayıdaki lisede isteğe bağlı sürdürülmektedir. Bu makalenin konusunu, genel lise kütüphanelerinin durumu ve işleyişi oluşturmaktadır. Genel liseler, öğrencilerini esas olarak üniversiteye hazırlamaktadır. MEB istatistiklerine göre Türkiye’de 2006-2007 öğretim yılında 3690 genel lisede toplam 2.142.218 öğrenci bulunmaktadır. Bu öğrencilerden 2.056.671’i 1994 resmi lisede öğrenim görmektedir (MEB, 2007). Lise öğrencileri arasında üniversiteye girmek için büyük bir rekabetin yaşandığı, ekonomik olarak gücü yeten öğrencilerin okul zamanı dışında

dershaneye gittiği, bu durumun da öğrencinin okulda ders saati dışında zaman geçirmesini engellediği bilinmektedir.

Türkiye’de kütüphane hizmetleri “Millî Eğitim Bakanlığı Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği” ile yürütülmektedir. Eğitim kurumlarında kütüphane kurulmasını öngören Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği (OKY), okul kütüphanesinin kuruluşu, işleyişi ve personelle ilgili esasları kapsamaktadır (TD, 2001 ek ve değişiklikler 2006). OK’larda yapılacak işlerin çerçevesini çizen bu yönetmeliğin uygulanmasının, Milli Eğitim Bakanlığı’nca (MEB) yeterince desteklenip, gözetildiğini söylemek oldukça güç görünmektedir. Oysa OK, değişme ve gelişmelerin önünü açan, bireylerin yetiştirilmesinde önemli rol oynayan, eğitim sürecinin tamamlayıcı ögesidir (Cevizbaş, 2004:53). Ancak Türkiye’de hazırlanan plan, program ve eğitimle ilgili yönetmeliklerde, OK ile eğitim arasında organik bir ilişki bulunmamaktadır (Aydın, 2004). OKY, kitap sayısı 3.000’i aşan OK’lara, lisans düzeyinde kütüphanecilik eğitimi almış bir kütüphaneci atanmasını öngörmektedir. OKY’ye göre, kütüphanecinin atanmadığı durumlarda, okul yönetimince, kütüphanecilik kursu almış öğretmen, yoksa öğretmenler kurulunca belirlenen bir öğretmen ve bu öğretmene yardımcı olmak üzere bir memur görevlendirilir. Bu öğretmen ve memurun, MEB’in düzenleyeceği kütüphanecilikle ilgili hizmet-içi eğitim kursuna katılmaları sağlanır. Kütüphaneciye ve kütüphanede görevlendirilen memura başka görev verilmez. Kütüphaneci veya kütüphanede görevlendirilen öğretmen, modern kütüphanecilik ilkelerine göre OK’u düzenler ve yönetir. Her türlü basılı ve teknolojik kaynaklardan yararlanma konusunda öğrenci, öğretmen ve diğer personeli bilgilendirir, öğrenme ve öğretme çalışmalarına yardımcı olur (TD, 2001 ek ve değişiklikler 2006), şeklindeki ifadelerle kütüphane personeli ve onun nasıl çalışacağı belirlenmiştir.

Bu çalışmanın amacı: okul kütüphanelerini fiziksel durum, sahip oldukları kaynaklar ve personel yönünden betimlemek; kütüphanelerin nasıl düzenlendiğini, işlevsel olup olmadıklarını, öğrencilerin, öğretmenlerin ve diğer kişilerin öğrenme gereksinimlerini karşılayacak biçimde işleyip işlemediğini ortaya koymak; sorunlarına dikkat çekmek ve bu sorunların çözümüne yönelik öneriler geliştirmektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki problemlere yanıt aranmaktadır.

1.3. Problemler (Problems)

- OK’ların fiziksel durumu nasıldır? (Büyüklüğü, aydınlanma, havalandırma ve ısınma durumu, döşemesi, çalışma masa ve sandalye sayısı)
- OK’ların sahip oldukları basılı ve basılı olmayan kaynaklar nelerdir ve bu kaynaklar ne durumdadır? Kitaplar nasıl sınıflanmıştır? Kütüphanede süreli yayın bulunmakta mıdır?
- OK’larda bilgisayar donanımı ve internet ağı bulunmakta mıdır, varsa bunlardan kim nasıl yararlanmaktadır?
- OK’ların personel durumu nedir? OK’lar hangi saatlerde açık tutulmaktadır? OK’lar işlevsel midir? Nasıl çalışmaktadır? Ödünç kitap verilmekte midir ve kütüphaneden yararlanma oranı nedir?
- OK amacı dışında kullanılıyor mu?

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Bu çalışmada İzmir’deki lise kütüphaneleri fiziksel durum, sahip oldukları kaynaklar ve personel yönünden betimlemiştir; kütüphanelerin işlevsel olmadıkları, öğrencilerin, öğretmenlerin ve diğer kişilerin öğrenme gereksinimlerini karşılayacak biçimde işlemedikleri ortaya konmuş ve sorunlarının çözümüne yönelik öneriler geliştirilmiştir.

3. YÖNTEM (METHOD)

3.1. Araştırma Modeli (Research Model)

Araştırma tarama modelinde yapılandırılmıştır. Tarama modelinde, var olan durum kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 1994). Bu modele uygun olarak araştırmada, nitel veriler "yapılandırılmış gözlem" ve "yarı yapılandırılmış görüşme" teknikleriyle, nicel veriler ise bir anket aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma İzmir kent merkezinde rastgele seçilen yedisi genel, dördü Anadolu lisesi olmak üzere toplam 11 lisede gerçekleştirilmiştir. Araştırmada ulaşılan sonuçlar bu liselerle sınırlıdır.

3.2. Veri Toplama (Data Collection)

Nitel verileri toplamada kullanılan "yapılandırılmış gözlem" ve "yarı yapılandırılmış görüşme" formları araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Formların kapsam geçerliliği için bir lisede müdür, iki öğretmen ve üç öğrenciden; eğitim bilimlerinde iki akademisyenden ve üniversite kütüphanesinde bir kütüphaneciden görüş alınmıştır. Veriler araştırmacı tarafından toplanmış, gözlenen veriler gözlem formuna işlenmiştir. Görüşme formu, okul yöneticileri ve kütüphanede görevli memur/personel veya öğretmenlerle yapılan görüşmelerde kullanılmıştır. Görüşme formu, gözlem yoluyla elde edilemeyen verilere ulaşmak amacıyla kullanılmıştır.

Araştırmada yer alan 11 lise araştırmacı tarafından "A, B, C, D, E, F, G, H, İ, J, K" harfleriyle adlandırılmıştır. Bu okulların birinde (K) kütüphane olmadığı için bu okulda, yalnızca okul müdürü ile görüşme yapılmıştır. On okulda ise hem okul kütüphanesinde gözlem, hem de her birinde ikişer kişiyle, 2-16 Mayıs 2008 tarihleri arasında görüşme yapılmıştır. Her bir görüşme 20-30 dakika arasında zaman almıştır. Bu kişiler; okul yöneticileri (müdür veya müdür yardımcısı), kütüphanede görevli memur ya da ücretli personeldir. Memur veya personelin olmadığı okullarda ise kütüphanede görevli öğretmendir. Görüşmeler araştırmacı tarafından not edilmiştir. Gözlenecek özellikler ve elde edilmesi beklenen verilere ulaşmak için hazırlanan gözlem ve görüşme formları, ana hatlarıyla şu özellikleri içermektedir:

- Kütüphanenin büyüklüğü, aydınlanma, havalandırma ve ısınma durumu
- Kütüphanenin döşemesi, çalışma masa ve sandalye sayısı
- Kütüphanenin sahip olduğu basılı ve basılı olmayan kaynaklar ve özellikleri
- Kütüphanede bulunan kitapların nasıl sınıflandığı
- Kütüphanede süreli yayının varlığı
- Kütüphanede görevli personelin sayısı ve niteliği
- Kütüphanenin açık bulunduğu saatler
- Kütüphanenin ödünç kitap verme durumu ve kütüphaneden yararlanma oranı
- Kütüphanede bilgisayar donanımı ve internet ağının varlığı ve nasıl kullanıldığı
- Kütüphanenin başka amaçlarla kullanılıp kullanılmadığı
- Kütüphanenin sahip olduğu kaynakların nasıl sağlandığı
- Okulun, öğretmen ve öğrenci sayısı.

Araştırmada öğrencilerin görüşlerini almak amacıyla, araştırmacı tarafından hazırlanan bir anket uygulanmıştır. Ankette OK ile ilgili olarak belirtilen özelliklere öğrencilerin katılıp katılmadıkları sorulmuştur. OK'ye gitmeyen veya OK'nin özelliklerini bilmeyen öğrencilerin, yanıltıcı ifadelerde bulunmalarını önlemek için, sorulan

soruya ilişkin bilgileri yoksa o soruyu boş geçmeleri istenmiştir. Bu yüzden her bir soruyu yanıtlayan öğrencilerin sayısı farklıdır. Hazırlanan anket, araştırmada yer alan okulların her birinin on birinci sınıflarında rastgele seçilen birer şubede, araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Lise ilk sınıf öğrencilerinin okulda yeni olmaları, son sınıf öğrencilerinin de üniversite sınavlarına yoğunlaşmaları nedeniyle daha doğru bilgi alınacağı varsayımıyla on birinci sınıf öğrencileri tercih edilmiştir. Bu şubelerde en az 23, en fazla 31 öğrenci olmak üzere on şubede toplam 254 öğrenciye, araştırmacı tarafından 21-30 Mayıs 2008 tarihleri arasında anket uygulanmıştır. Ankette, gözlem formunda yer alan özellikler ile okulda kütüphaneye verilen önem, öğrencilerin kütüphaneyi kullanmaları ve okul kütüphanesine ilişkin görüşleri sorulmuştur. Öğrencilerden verilen ifadelerle katılıp katılmadıklarını belirtmeleri, bilmedikleri özelliklere ilişkin soruları yanıtlamamaları istenmiştir.

3.3. Veri Çözümleme (Data Analyses)

Nitel veriler, içerik çözümlemesiyle çözümlenmiştir. Öncelikle yapılandırılmış gözlem ve yarı yapılandırılmış görüşme formları ile toplanan veriler, her bir soru ve gözlenen durum için ayrı ayrı bilgisayarda yazılarak ham veriler oluşturulmuştur. Daha sonra bu veriler araştırma sorularına göre kodlanarak kategorilere ayrılmıştır. Bununla kategorilerin ayırt edici, nesnel, araştırma amacına uygun olmasına ve kendi içinde bütünlük taşımasına özen gösterilmiştir. Kategorilere göre kodlanmış veriler mantıklı ve anlaşılır bir biçimde düzenlenerek yorumlanmıştır (Bilgin, 2000; Yıldırım ve Şimşek, 2000). Anket aracılığıyla toplanan verilerin ise sayı ve frekansları alınmıştır.

İçerik çözümleme tekniklerinin güvenilirliği, büyük ölçüde kodlama işlemine bağlıdır. Verileri kategorilere göre kodlamada güvenilirliği sağlamak amacıyla, çözümlemeyi yapan araştırmacının güvenilirliğine bakılmıştır. Bu amaçla nitel veriler üzerinde güvenilirlik çözümlemesi bir hafta arayla iki defa yapılmıştır. Güvenilirlik = (tüm uyuşulan kategorilerin sayısı) / (tüm uyuşulan ve uyuşulmayan kategorilerin sayısı) = Güvenilirlik katsayısı (Miles ve Huberman, 1994:64), formülüyle hesaplanmış ve 0,88 bulunmuştur. Bu oranın araştırmacının kodlama güvenilirliği için yeterli olduğu düşünülmektedir.

4. BULGULAR (FINDINGS)

Açık ve anlaşılır bir biçimde görülebilmesi için bulgular, tablolar şeklinde araştırma problemleri sırasına göre verilmekte ve yorumlanmaktadır. Araştırmada yer alan on bir okuldan biri ve "K" olarak adlandırılan okulda 52 öğretmen, 940 öğrenci bulunmaktadır. Ancak bu okulda kütüphane yoktur. Bu okulun müdürü görüşmede şu ifadeyi kullanmıştır:

"Okulumuzun kütüphanesi yok. Var dersem yalan söylemiş olurum. Ama biz istatistiklerde var gösteriyoruz. Bodrum katında kitapları koyduğumuz bir yer var. Burada 2000 kadar kitap var. Kitaplar tasnif edilip düzenlenmiş durumda değil, yığın halde. Burası kütüphane sayılmaz. Ancak bakanlık tarafından istenen istatistik formlarında burayı kütüphane olarak gösteriyoruz. Okulumuzun fiziki mekanı yetersiz. Bir binamızı Anadolu Lisesi yaptılar. Yer sıkıntımız var, yer yok. Bu yüzden sıkıntı yaşıyoruz. Kütüphane için uygun bir yer ayıramadık. Bizde ne yapacağımızı bilmiyoruz."

Müdür durumdan yakınmaktadır. Araştırmacı tarafından bu okulun bir binası ve bahçesinin bir kısmının ayrı bir okul olarak tel örgüyle

ayrıldığı görülmüştür. Kütüphanesi olmadığı için bu okulda öğrencilere anket uygulanmamış ve okul tablolarında gösterilmemiştir.

4.1. Kütüphanelerin Fiziksel Durumu (Physical Conditions of Libraries)

İnsanlar rahat ettikleri yerde bulunmaktan ya da çalışmaktan hoşlanırlar. İyi havalandırılmayan, yeterli ısıya ve aydınlatmaya sahip olmayan, yeterince temiz olmayan bir yerin çekiciliği de azalır. Dolayısıyla kütüphanenin fiziksel durumu, üzerinde durulması gereken bir özelliktir. Fiziksel duruma ilişkin veriler gözlem ve anketle toplanmış, öğretmen ve öğrenci sayıları okul yöneticilerinden alınmıştır. Tablo 1'de OK'ların fiziksel özellikleriyle okulların öğretmen ve öğrenci sayıları yer almaktadır.

Tablo 1. Kütüphanelerin fiziksel durumu ile okulların öğretmen ve öğrenci sayıları
(Table 1. Physical conditions of libraries and the numbers teachers and pupils of schools)

Okul	Alanı (m ²)	Taban döşeme	Masa	Sandalye	Isıtma	Aydınlatma	Havalandırma	Temizlik düzen	Öğretmen	Öğrenci
A	15+30	Rabıta	7	12	Kalorifer	Yeterli	Yeterli	Dağınık Düzensiz Bakımsız	45	475
B	50+30	-	5	50	Kalorifer klima	Yeterli	Yeterli	Temiz Düzenli	55	1090
C	50+4	PVC	10	40	Kalorifer klima	Yeterli	Yeterli	Temiz Düzenli	104	1700
D	60	Parke	2 Uzun	20	Kalorifer	Yetersiz	Yetersiz	Temiz Bakımlı Düzenli	85	1750
E	10	-	1	3	Kalorifer	-	-	Dağınık Düzensiz Bakımsız	46	1008
F	80	Halı	8	50	Kalorifer	Yeterli	Yeterli	Temiz Bakımlı Düzenli	55	786
G	90+10	-	10	50	Kalorifer	Yetersiz	Yetersiz	Temiz Düzenli	70	1300
H	60	-	6	30	Kalorifer klima	Yeterli	Yeterli	Dağınık Düzensiz Bakımsız	26	395
İ	120	Parke	10	36	Kalorifer klima	Çok iyi	Çok iyi	Temiz Bakımlı Düzenli	72	1050
J	50	-	Sıra	30 Sıra	Kalorifer klima	Yeterli	Yeterli	Dağınık Düzensiz Bakımsız	40	550

Tablo 1'de görüldüğü gibi kütüphanelerin alanı, dört okulda (B, F, G, İ) 80m² ve üzerinde, beş okulda (C, D, E, H, J) 60m² veya altında iken, bir okulda (E) ancak 10m² (koridor kapatılarak oluşturulmuş) büyüklüktedir. Kütüphanelere yerleştirilen kitap rafları veya dolapları ile okulların öğrenci sayıları dikkate alındığında, kütüphane alanları yetersiz kalmaktadır. Bu durum öğrenci görüşlerine de yansımaktadır. Anket uygulanan 226 öğrencinin %49,6'sı kütüphanelerinin alanını çok küçük görmektedir.

Bir okul kütüphanesinin tabanı (A) rabıta, biri (C) PVC, biri (F) halı, ikisi (D, İ) laminat parke kaplıyken, diğerlerinin

tabanlarının beton/mozaik olduğu ve herhangi bir kaplama malzemesi ile kaplanmadığı gözlenmiştir. En fazla öğrencisi olan iki okuldan birinin (D) kütüphanesinde yaklaşık 88, diğesinde ise (C) 43 öğrenciye bir sandalye düşerken; en az öğrencisi olan okulun (H) kütüphanesinde 13 öğrenciye bir sandalye düşmektedir. Öğrencilerin %45,1'i okul kütüphanelerinde yeterince masa ve sandalye bulunmadığını, %40,7'si ise var olan masa ve sandalyelerin çalışmak için uygun (rahat) olmadığını ifade etmektedir.

Kütüphaneler okulların diğere bölümleriyle aynı oranda ısıtılmaktadır. Başka bir ifadeyle okul yeterli oranda ısıtılabiliriyorsa kütüphane de ısıtılmaktadır. Öğrencilerin %47,8'ine göre OK kış aylarında sıcak olmaktadır. Buna karşın üç OK'nin (D, E, G) yeterli oranda aydınlatma ve havalandırmaya sahip olmadığı gözlenmiştir. Öğrencilerin %66,8'i, OK'ların aydınlatılmasını; %37,2'si ise havalandırmasını yeterli görmektedir. Araştırmacının gözlemlerine göre anılan üç okul dışındaki kütüphanelerin havalandırma koşulları yeterli düzeydedir. Öğrencilerin havalandırmayı yetersiz görmelerinin nedeni, pencerelerin yeteri kadar açık tutulmaması olabilir.

Dört okul (A, E, H, J) kütüphanesinin uygun bir biçimde düzenlenmediği, "dağınık, düzensiz ve bakımsız" oldukları; bunlardan birinin (E) kapalı tutulduğu ve toz içerisinde olduğu, birinin (J) de derslik düzeninde olduğu görülmüştür. Altı OK'un (D, F, İ, B, C, G) ise "temiz ve düzenli" olduğu gözlenmiştir. Öğrenci görüşleri bu gözlemleri desteklemektedir. Öğrencilerin %61,5'i OK'ları "temiz ve bakımlı" bulurken, %22,1'i "çok gürültülü" bulmakta, %57,5'i ise "çekici" bulmamaktadır.

Kütüphanenin çekici olabilmesi, öğrencilerin gereksinimlerini karşılayacak donanımına sahip olması kadar, temiz, düzenli, bakımlı, gürültüden uzak ve sessiz olmasına da bağlıdır. OK'lar, "Okul Kütüphaneleri Standart Yönergesi"nde belirtilen standartlardan uzak görünmektedir. Bu yönerge, kütüphanelerin kolay ulaşılabilir, gürültüsüz bir yerde, aydınlatma, havalandırma ve ısıtma sistemlerine sahip olmasını; kütüphanede 500 öğrenciye kadar 40 öğrencinin aynı anda çalışmasına uygun sayıda masa ve sandalye olmasını, bin öğrenciye kadar bu orana yüzde sekizlik bir ek yapılmasını öngörmektedir (TD, 2006).

4.2. Kütüphanelerdeki Kaynaklar ve Bu Kaynakların Düzenlenmesi (Sources in the Library and Their Arrangement)

Okul yöneticileri, OK'da görevli memur, ücretli personel ve öğretmenlere göre, okullarda kütüphane için oluşturulan bir bütçe yoktur. Kitapların tamamı bağışlarla sağlanmaktadır. Bu yüzden güncel yayınları edinmekte güçlük çekilmekte, kütüphane özellikle roman, şiir, öykü kitapları açısından yoksul kalmaktadır. Öğrencilerin %40,3'ü OK'ları roman, hikaye vb. kitaplar bakımından yetersiz bulmakta, %28,8'i buna katılmamakta, %31'i ise fikir beyan etmemektedir.

Kaynak sağlama bakımından bir okul (İ) diğerelelerinden ayrılmaktadır. Bu okulda kütüphaneye bağış yapılması için bankada bir hesap açtırılmış, bu hesap numarası öğrencilere ve velilere duyurulmuştur. Bu yıl bu kütüphaneye yapılan bağışlarla 682 kitap satın alınmış; çoğunluğu ansiklopedi 2153 kitap bağışlanmıştır. Tablo 2'de OK'larda bulunan kaynaklar ve basılı kaynakların sınıflanmasına ilişkin bulgular verilmektedir.

Tablo 2. Okul Kütüphanelerindeki Kaynaklar ve Basılı Kaynakların Sınıflanması
(Table 2. The sources in school libraries and the classification of the printed materials)

Okul	Basılı kaynaklar ve özellikleri	Sınıflama	Sürelî yayın	Bilgisayar ve internet
A	200 ansiklopedi, yırtık eski bakımsız 4000 kitap	Rastgele yığılı halde	Yok	Yok
B	250 ansiklopedi, 5850 kitap 1938-1939 yılına ait ciltli günlük gazete arşivi	Dewey onlu sınıflama sistemi (DOS)	Yok	Personel işleri için kullanılan bir bilgisayar ve internet
C	200 ansiklopedi, 150-200 sınava hazırlık ve 1500 den fazla çeşitli türde kitap	Sınıflama yok düzenli sıralanmış	Yok	Bir bilgisayar, internet, bir fotokopi makinesi
D	150'si ansiklopedi, çoğu ciltli, bakımlı 4500 kitap	DOS	Yok	Bir bilgisayar
E	80'i ansiklopedi, çok eski, bakımsız 1016 kitap	Rastgele yığılı halde	Yok	Yok
F	240'ı ansiklopedi düzgün bakımlı 4800 kitap	DOS	Yok	Bir bilgisayar, bir fotokopi makinesi
G	300'ü ansiklopedi, yaklaşık 10.000 kitap	DOS	Yok	Bir bilgisayar ve bir fotokopi makinesi
H	24'ü ansiklopedi çoğunluğu sınava hazırlık 1434 kitap	Sınıflama yok düzenli sıralanmış	Yok	Bir bilgisayar, bir yazıcı, bir fotokopi makinesi
İ	7100 kitap, 1926'dan beri çeşitli dönemlere ait gazete arşivi, 1938-39-40, 1970-74 1980 ve sonrası andaçları	DOS	"Varlık", "Bilim ve Teknik" dergileri	İnternet bağılı öğretmen öğrenci kullanımı için üç, kütüphane kayıtları için bir bilgisayar
J	180 ansiklopedi, 300 ders kitabı, çoğu eski ve bakımsız 2200 kitap	Rastgele yığılı halde	Yok	İnternet bağılı bir bilgisayar ve bir projeksiyon makinesi

4.2.1. Basılı Kaynaklar ve Özellikleri (Written Sources and Their Characteristics)

Tablo 2'de dört kütüphanenin (C, E, H, J) kitap bakımından çok yetersiz olduğu görülmektedir. Kütüphanelerde çok sayıda ansiklopedi, sınava hazırlık kitabı bulunmaktadır. Kitaplar çoğunlukla eski, yıpranmış, yırtık ve bakımsızdır. Öğrencilerin %39,4'ü OK'lardaki kitapları "çok eski ve bakımsız" görürken, %33,2'si bu görüşe katılmamaktadır. Yalnızca iki kütüphane (G, İ) kitap bakımından zengin, güncel ve çeşitli türde kitaba sahiptir. Öğrencilerin görüşleri de bu durumu destekler niteliktedir. Öğrencilerin %35,8'ine göre OK'larda yeterince kitap var, %42,5'ine göre yoktur. Yine öğrencilerin %47,8'ine göre kütüphanelerinde güncel kitaplar yoktur, %22,6'sı ise buna katılmamaktadır. İki kütüphanede gazete arşivi

bulunmaktadır. Bunlardan biri (İ) uzun aralarla seksen yıllık, diğeri (B) 1938-1939 yıllarına aittir.

OK'larda güncel ve çeşitli türde kaynakların bulunmamasının çeşitli neden ve sonuçları olabilir. Bu nedenler; kaynak yetersizliği, okulun yeterli oranda parasının olmaması, okulda kütüphaneye gereken önemin verilmemesi ya da kütüphanenin öneminin yeterince kavranamaması olabilir. Bununla birlikte yeterli ve güncel kaynakların bulunmaması da kütüphaneyi işlevsiz duruma düşürebilir.

4.2.2. Sınıflama (Classification)

Tablo 2'de görüldüğü gibi beş kütüphanede (B, D, F, G, İ) kitaplar DOS'a göre sınıflanmış, ikisinde (C, H) sınıflanmadan düzenli olarak raflara dizilmiştir. Üç okulda (A, E, J) ise kütüphane için yer ayrıldığı, ancak ayrılan yerin kütüphaneden daha çok kitap deposu olarak kullanıldığı, kitapların da raflara genellikle rastgele konulduğu gözlenmiştir. Bir okulda (A) 15 m²'lik bölümde kitapların yığın halinde olduğu görülmüştür. Öğrenciler, bu duruma ilişkin olarak "Kütüphanemizdeki kitaplar hem çok eski, hem düzenlemiyorlar hem de çok dağınık bir şekilde duruyor. Kitapların yerleri karışık." şeklinde ankete notlar düşmüştür.

OKY'ye göre, kütüphaneye sağlanan kaynakların kataloglama ve sınıflama kayıtları tutulur ve kaynaklardaki bilgilere sağlıklı erişim için bibliyografik kimlikleri hazırlanır. Bu işlemler için "Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları II" ve "Dewey Onlu Sınıflama Sistemi" kullanılır. Yapılan işlemler bilgisayar ortamına aktarılır. Bu işlemler kütüphaneci tarafından gerçekleştirilir (TD, 2001, ek ve değişiklikler 2006). Kitapların belli bir sistematiğe göre düzenlenmemesi, aranıp bulunmalarını ve kullanılmalarını güçleştirir. Rastgele dağınık bir şekilde bırakılmaları da yıpranmalarına ve ömürlerinin kısa süreli olmasına neden olur. Bu durum, ekonomik olmayan bir sonuç doğurmakla birlikte, öğrencilere düzenli ve tutumlu olma, sistemli çalışma ve kamu mallarını koruma gibi eğitimsel amaçların kazandırılmasıyla da çelişmektedir.

4.2.3. Süreli Yayınlar (Periodicals)

İncelenen kütüphanelerde biri (İ) dışında süreli yayın bulunmamaktadır. Bu kütüphaneye (İ) "Bilim ve Teknik" ve "Varlık" dergileri alınmaktadır. Öğrencilerin görüşleri de bu doğrultudadır. Öğrencilerin yalnızca %7,1'ine göre kütüphanelerinde süreli yayın bulunmaktadır. Oysa güncel süreli yayınlar, öğrencilerin okuma alışkanlığının yerleşmesinde, ilgi alanlarının ortaya çıkarılmasında ve entelektüel gelişimleri açısından önemli rol oynayabilir. OK'larda bu tür yayınların bulunmamasının temel nedeni, okulların finansman sorunu olabilir. Bir başka önemli neden de bu yayınların kütüphanede bulunmasının öneminin yeterince kavranamamış olmasıdır, denilebilir.

4.2.4. Bilgisayar ve İnternet (Computer and Internet)

Bir okul (İ) dışında öğrencilerin ve öğretmenlerin kullanımı için kütüphanelerde bilgisayar ve internet bağlantısı yoktur. Altı kütüphanede (B, C, F, G, H, J) ise birer tane bilgisayar ve internet bağlantısı bulunmaktadır. Bu bilgisayarlar ve internet bağlantısı hem kütüphaneye bakan, hem de okulun diğer işlerini (örneğin personel işleri) yürüten memurların kullanımına ayrılmıştır. Ayrıca bu bilgisayarlar kütüphanedeki kitapların kaydı yapılmaktadır. Bir kütüphanede (D) internet bağlantısı olmayan bir bilgisayar varken; ikisinde (A, E) bilgisayar ve internet bağlantısı yoktur. Öğrencilerin %87,2'sine göre kütüphanelerinde yeterli sayıda bilgisayar ve internet bağlantısı yoktur, %4,9'una göre vardır. Yine öğrencilerin %81'i OK'da

internetten kaynak taraması yapamadığını, %6,6'sı yapabildiğini ifade etmektedir.

Dört kütüphanede (C, F, G, H) birer tane fotokopi, birinde (J) yansıtma makinesi bulunmaktadır. Yalnızca bir kütüphanede (İ) internet bağlantısı olan dört bilgisayardan üçü, öğretmenlerin ve öğrencilerin kullanımına ayrılmıştır. Diğer bilgisayara kütüphane verileri işlenmektedir. Araştırmada yer alan kütüphanelerin hiçbirinde kullanılır durumda CD-ROM, DVD, film, disket, videokaset, plak, ses kasedi gibi kaynakların varlığı gözlenmemiştir. Bir kütüphanede (İ) görevli öğretmen ve personele göre, okullarında henüz kullanıma sunulamamış bu tür kaynaklar bulunmaktadır.

4.3. Okul Kütüphanelerinin İşleyişi (The operation of School Libraries)

Kütüphanenin çalışmasıyla ilgili görevli personelin sayısı ve niteliği, açık bulunma, ödünç kitap verme durumu, öğrencileri OK'a ücretli üye yapma ve OK'un kütüphane dışında farklı amaçlarla kullanılma durumlarına ilişkin veriler Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3. Kütüphanede görevli personel, kütüphanenin açık bulunma, ödünç kitap verme, ücretli üyelik ve farklı amaçlarla kullanılma durumu

(Table 3. The personnel in libraries, the information about the times of the libraries, lending books, paid membership and use for different purposes)

Okul	Görevli personelin sayısı ve niteliği	Açık bulunma durumu	Ödünç verme	Ücretli üyelik	Farklı amaçla kullanma
A	-	Kapalı	-	-	Kitap deposu
B	Birer aylık iki kurs almış, kadrolu bir kadın memur, personel işlerine bakıyor	Okul açık ve memur okulda olduğu zaman	Süresiz	-	Okul personel işleri bürosu
C	Kütüphane ile ilgili hiç eğitimi almamış, ücretli bir kadın personel, lise mezunu	Okul açık ve personel okulda olduğu zaman	Bir iki haftalık	-	-
D	Kütüphane ile ilgili hiç eğitim almamış sözleşmeli bir kadın memur	Okul açık ve memur okulda olduğu zaman	Süresiz	-	-
E	-	Kapalı	-	-	Kitap deposu
F	Kütüphaneden emekli bir kadın memur, lise mezunu ücretli personel	Okul açık ve memur okulda olduğu zaman	10-15 günlük	Var	Şiir dinletisi, sergi, tiyatro çalışması vb.
G	Kütüphane ile ilgili hiç eğitim almamış kadrolu lise mezunu bir erkek memur	Okul açık ve memur okulda olduğu zaman	15 günlük	Var	-
H	Kütüphane ile ilgili hiç eğitim almamış, ücretli bir erkek personel, lise mezunu	Okul açık ve personel okulda olduğu zaman	Bir haftalık	Var	Çay, sigara salonu, veli ve zümre öğretmen toplantıları
İ	Bir haftalık ve bir aylık iki kurs almış ücretli bir kadın personel, lise mezunu	Okul açık ve personel okulda olduğu zaman	15 günlük	-	Sosyal ve kültürel etkinlikler
J	-	Kapalı	-	Var	Kitap deposu, toplantı yeri

4.3.1. Kütüphanede Görevli Personel (The personnel in Libraries)

Tablo 3'te görüldüğü gibi üç kütüphanede (A, E, J) görevli personel yok, yedisinde (B, C, D, F, G, H, İ) kadrolu memur (B, D, G) ya da ücreti okul tarafından karşılanan (C, F, H, İ) bir personel çalışmaktadır. Öğrencilerin %26,5'ine göre de kütüphanelerinde personel yoktur, %64,6'sına göre bulunmaktadır. İki dışında kütüphanelerde görevli memur ya da personel kütüphaneye ilgili hiçbir eğitim almamıştır. Kütüphanecilikle ilgili olarak eğitim almış olan iki kişiden biri olan kadrolu, lise mezunu memur (B), iki kez birer aylık; ücretli çalışan lise mezunu (İ) ise biri bir hafta, diğeri bir ay süreli iki kurs almıştır. Ücretli çalışan lise mezunu bir memur (F) da kütüphaneden emekli olduğunu ifade etmiştir. OK'larda görevli kişiler genellikle okulun fotokopi çekimi ve personel işleri gibi çeşitli işlerini yapmaktadır. Örneğin bir okulda (H) görevli personel, kendi deyimi ile 17 yıldır bu okulda ücretli olarak çalışmakta, okul işlerini, temizlik işlerini, teknik işleri yapmakta ve kütüphaneye bakmaktadır. Başka bir kütüphanede (D) görevli memur da, kütüphaneye yabancı olduğunu, bilgisayar kullanmayı bilmediğini, bir kamu kurumunun özelleştirilmesi sonucu sözleşmeli memur olarak bu okula gönderildiğini ifade etmiştir. Bu veriler, kütüphanelerde görevli personelin, bu işin gereklerini yerine getirecek nitelikte olmadıklarını göstermektedir. Bu kişilerin sadece öğrencilere ödünç kitap verdikleri ve istedikleri fotokopileri çektikleri anlaşılmaktadır. Bu durum öğrencilerin görüşleriyle paralellik göstermektedir. Öğrencilerin %42,9'u kütüphanelerinde görevli personelin yardım istedikleri zaman kendilerine yardım ettiğini, %35,4'ü ise yardım etmediğini ifade etmektedir. Bununla birlikte bazı öğrencilerin OK'da görevli personelin davranışlarından rahatsız oldukları anlaşılmaktadır. Örneğin ankete not düşen bir öğrenci, "Çalışan kişilerin daha iyi davranmalarını istiyorum. Başkalarına kızıp diğer öğrencilere kötü davranıyorlar." ifadesini kullanmıştır.

Bu verilere dayanarak OK'un ve OK'u işlevsel, etkili kılacak kütüphanecinin öneminin henüz kavranmadığı söylenebilir. Bu durum, araştırmacının İzmir ilinde hangi liselerde kütüphaneci bulunduğu ilişkin yazısına, İl Milli Eğitim Müdürlüğü (bireysel iletişim, 28 Kasım 2007) tarafından verilen yanıtta da görülmektedir. Bu yanıtta göre, İzmir ili ve ile bağlı ilçelerdeki liselerin hiçbirinde lisans düzeyinde kütüphanecilik bölümü mezunu kadrolu kütüphaneci bulunmamaktadır. Bununla birlikte okul yönetimlerinin okula kütüphaneci istedikleri yönünde güçlü işaretler de görülmektedir. Sözelimi araştırmacının, okul yöneticilerine "Milli Eğitim'den kütüphaneci isteğiniz oldu mu?" sorusuna yöneticiler, "İLSİS programında zaten var, kütüphaneci vermek isterlerse oradan her şey görülüyor, ayrıca istekte bulunmadık." şeklinde yanıtlar vermiştir. MEB'in okullara "kütüphaneci" atamaması, okul yöneticilerinin de kütüphaneci isteğinde bulunmaması, bu alanın ne kadar boş bırakılmış olduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle ne okullar kütüphaneci talep etmekte, ne de bakanlık okullara kütüphaneci göndermektedir. Oysa günümüzde var olan bilgi birikimi ve bu bilginin çoğunun hızla eskimesi, internet üzerinde elde edilen bilgilerin çoğunun niteliğinin kuşkulu olması dikkate alındığında, okul kütüphanecilerinin rolü geçmişte olduğundan çok daha önemli olmaktadır (Lonsdale, 2003). Gerek öğretmenlere gerekse öğrencilere, gittikçe artan bilgi ağlarına ve bilgi kaynaklarına erişim becerilerinin öğretilmesinde ve çalışmaların planlanmasında, işinde uzman olan okul kütüphanecisi önemli rol oynayabilir.

4.3.2. Kütüphanenin Açık Bulunduğu Saatler (Times of Libraries)

Tablo 3'te üç kütüphanenin (A, E, J) açık tutulmadığı; yedi okulda (B, C, D, F, G, H, İ) görevli memur ya da personel okulda olduğu zaman, okulun açık bulunduğu saatlerde açık tutulduğu görülmektedir. Bu durumu öğrencilerden biri, "Okulun kapalı olduğu günlerde ve saatlerde kütüphaneden yararlanamıyoruz."; bir başkası, "Genellikle kapalı olduğundan dolayı kütüphaneye fazla gidemiyoruz."; bir diğeri de "Kütüphanemizde görevli bir bayan var ama çoğu zaman okulda bulunmuyor. Kütüphaneyi açık bulamıyorum." şeklinde dile getirmektedir. Anket uygulanan öğrencilerin %26,1'i kütüphaneye ne zaman gitsem kapalı derken, %46'sı buna katılmadığını ifade etmekte, %27,9'u ise fikir beyan etmemektedir.

Personel çalıştırılan kütüphanelerde birer tane fotokopi makinesi, birinde (C) ayrıca bir de baskı makinesi bulunmaktadır. Kütüphanede görevli kişilerin öncelikli işinin okul yönetimi ve öğretmenlerin istedikleri fotokopileri çekmek olduğu anlaşılmaktadır. Yapılan gözlem ve görüşmelerde OK'ların genellikle yönetmelik gereği "zorunlu olarak oluşturulduğu, kütüphanenin öneminin kavranmadığı, günümüz internet çağında gereksiz bile görüldüğü, tarihsel olarak işlevini tamamladığı, hatta kütüphane döneminin sona erdiği" gibi yaklaşımların bazı okul yöneticileri ve öğretmenlerde oluştuğu izlenimi edinilmiştir. Bu anlayışı yansıtan görüşü, "E" Okulu kütüphanesinde görevli edebiyat öğretmeni açıkça ifade etmiştir. Buna göre;

"Burası [okul kütüphanesi] sadece formaliteleri yerine getirmek için, gerçekte kütüphane olarak kullanılmıyor. Ben bu durumdan rahatsızım, ancak yöneticiler destek vermedikleri için ben de bir şey yapamıyorum. Çünkü okul yönetimi bu işe omuz vermiyor. Bu konuda [kütüphane] okulda iki temel yaklaşım var. Bu yaklaşımlardan ilkinde ve benimde katıldığım bu görüşe göre, 'okula işlevsel bir kütüphanenin gerekli olduğu'; ikinci görüşe göre, bu görüşü okul yöneticileri de benimsiyor, artık kütüphanelerin bir önemi kalmadı, öğrenciler internette istedikleri şeye rahatça ulaşabilirler."

Kütüphanesi kütüphane özelliği taşımayan bu okuldaki gözlemlerde, kütüphanenin açık tutulması için günlük görevli "nöbetçi öğrenci listesi" olmasına karşın (okul yönetimince onaylanmış), öğrencilerin nöbet tutmadığı, kütüphanenin kapalı ve toz içinde olduğu gözlenmiştir. Müdür yardımcısıyla birlikte kütüphaneye gidildiğinde, "Kütüphane" yazısının sökülmüş olduğu ve bundan haberinin olmadığı, "Bak bunu da sökmüşler." ifadesinden anlaşılmıştır. Bu konuda bazı öğrenciler "'Kütüphaneye hiç girmedim. Varlığından yakın zamanda haberdar oldum.', 'Okulda üç yıldır eğitim görüyorum ama kütüphanenin nerede olduğunu bilmiyorum.' ve 'Okulumuzun kütüphanesi yetersiz olduğundan yararlanamıyoruz.'" şeklinde ankete not düşmüştür.

Bir OK (J), araştırmacının gözlem yapması için müdür yardımcısı tarafından açılmıştır. Araştırmacının, "İhtiyaç oldukça mı açılıyor?" sorusuna, müdür yardımcısı, "İhtiyacı olan öğretmen anahtarı [bizden] alarak açıyor. İş bitince de tekrar kilitleyip anahtarı veriyor." ifadesini kullanmıştır. Bu okulda resmi olarak kütüphane görülmesine karşın, kütüphane derslik düzeninde ve bir sunu salonu olarak kullanılmaktadır. Kütüphane düzeni yoktur. Bu verilere dayanarak, genellikle OK'ların işlevsel olmadığı ve formaliteleri yerine getirdiği; buna karşın kütüphanelerin açık tutulması ve işlevsel olması için de fazla çaba gösterilmediği söylenebilir.

4.3.3. Kütüphanelerden Yararlanma Durumu (The Information about the Use of Libraries)

OKY, okul kütüphanelerinden; öğrenci, öğretmen ve diğer personel ile çevre halkının gereği gibi yararlanmasını sağlamak ve öğrencilerin serbest zamanlarını değerlendirmelerine olanak hazırlamak amacıyla "ödünç verme hizmeti" yapılır. Haftanın belli gün ve saatlerinde öğrenci, öğretmen ve diğer personel ile çevre halkına kütüphanenin dışında okumak üzere ödünç kitap verilir denilmesine (TD, 2001 ek ve değişiklikler 2006) karşın, çevre halkı yararlanmamaktadır. On kütüphanenin yedisinde (B, C, D, F, G, H, İ) öğrenci, öğretmen ve diğer personele ödünç kitap verilmektedir. Veliler ve okul çevresinde yerleşik insanlar bu uygulamadan yararlandırılmamaktadır. Bu durumu bir kütüphanede (H) görevli personel, "Bir-iki yıl önce mezun öğrenciler de kütüphaneden yararlanıyordu. Ancak okul yönetimi bunların okula gelmesinden rahatsız oldu, gelmelerine sıcak bakmıyor, gelmelerini istemiyor." şeklinde ifade etmiştir. Ödünç kitap verme süresi, bir haftalık, 10-15 günlük ya da okuyup bitirinceye kadar gibi sürelerle okuldan okula farklılık göstermektedir. Genel uygulama, ödünç alınan kitabın okunduktan sonra getirilmesi şeklindedir. Örneğin bir kütüphanede (C) görevli personel, "Biz bir-iki haftalık süreyle veriyoruz. Ama genellikle okuyup bitirince getiriyorlar." ifadesini kullanmıştır.

Biri (İ) dışında okullarda kütüphaneden yararlanma durumuna ilişkin, sağlıklı bilgi ve istatistik tutulmamaktadır. Dört okulda (A, E, G, J) bu konuda herhangi bir bilgi yoktur. Üç OK'da (B, D, F) görevli personele göre, öğretmenler nadiren ödünç kitap almaktadır. Bir kütüphanede (D) görevli personele göre çok az sayıda öğrenci ödünç kitap almaktadır. Bu kişi, "Öğrencilerin okuma oranı çok az [düşük], hep aynı öğrenciler ödünç kitap alıyor." ifadesini kullanmıştır. Başka bir kütüphanede (H) görevli personele göre günde ortalama 10 öğrenci, iki OK'daki (B, F) görevlilere göre de 30-40 öğrenci ödünç kitap almaktadır. Bu iki görevlinin verdikleri rakamların çok abartılı olduğu düşünülmektedir. Bu durum öğrencilerin görüşlerine başvurulduğunda daha net görülmektedir. Öğrencilerin %59,3'ü OK'a gittiğini, %40,7'si gitmediğini ifade etmektedir. Ayrıca öğrencilerin tamamının kütüphaneye kitap almak ya da ders çalışmak için gittiği de söylenemez. Bununla birlikte öğrencilerin %43,4'ü OK'da ödünç kitap aldığını, %27,4'ü de ders çalıştığını ifade etmektedir. Yine öğrencilerin %63,7'si kütüphaneye gitmek için ders zamanlarının uygun biçimde düzenlenmediğini, buna karşın %30,5'i OK'u istediği zaman kullanabildiğini, %47,3'ü ise istediği zaman kullanamadığını ifade etmiştir.

Bir OK (İ) diğerlerinden farklılık göstermektedir. Burada düzenli bir bilgi kayıt sistemi kurulmuş, kitaplar öğrenci, öğretmen ve personele 15 günlük süreyle ve sadece bir adet ödünç verilmektedir. Burada son altı ayda 375 öğrenci, 14 öğretmen, iki personel ödünç kitap almıştır. En fazla kitap alan öğrenci 34 kitap almış, en çok okunan kitap "Simyacı", 18 defa ödünç alınmıştır. Günde ortalama 20 kitap ödünç alınmaktadır. Ancak kütüphaneye 682 yeni kitap alındığı gün, 124 kişi ödünç kitap almıştır.

Öğrenciler kütüphanede sıklıkla fotokopi çektirerek yararlanmakta, bazı öğrenciler fotokopinin ücretli ya da pahalı olmasından yakınmaktadır. Örneğin bazı öğrenciler, "Fotokopi için para alınıyor." derken; bazıları da "Fotokopi sayfası 50 kuruş diyorlar. Çok pahalı, 20 kuruş olmasını istiyorum." şeklinde istekte bulunmaktadır. Bununla birlikte öğrencilerin %27 gibi küçük bir oranı OK'da istediği kaynakları bulduğunu, %40,3'ü bulmakta güçlük çektiğini

ifade etmektedir. Bu verilere dayanarak OK'ların, öğrencilerin beklentilerini karşılamadığı söylenebilir.

OKY, öğrencilerin her ay en az bir kitap okumaları için özendirilmesini öngörmesine karşın, okullarda öğrencilere kütüphaneyi nasıl kullanacaklarının yeterince öğretilmediği, kütüphanede yararlanma oranlarının ise belirsiz ve düşük olduğu gözlenmiştir. Anket uygulanan öğrencilerin %57,5'i okullarında kütüphaneye yeterince önem verilmediğini, %18,6'sı buna katılmadığını belirtmiş, %23,9'u da fikir beyan etmemiştir. Öğrencilerin %64,6'sı ise okulda kendilerine kütüphanenin nasıl kullanılacağına öğretildiğini, %13,7'si buna katılmadığını, %21,7'si de bir fikri olmadığını ifade etmektedir. Yine öğrencilerin %52,2'si öğretmenlerin OK hakkında kendilerine bilgi verdiğini, %27,4'ü buna katılmadığını, %20,4'ü de bilgisi olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca öğrencilerin %56,6'sına göre kütüphanelerinde kütüphanenin kullanımına ilişkin açıklama yoktur, %13,3'ü ise buna katılmamaktadır.

OK'un öneminin kavranmadığının tipik bir göstergesi, bir okulda bazı öğrencilerin ankete düştüğü notta görülmektedir. Bu not: "Boş derslerde kütüphaneye gitmemize izin verilmiyor. Sınıfta oturun çalışın diyorlar." şeklindedir. Oysa bu OK'da görevli personel bulunmaktadır. Bu da öğrencilere boş geçen ders zamanlarını kütüphanede daha yararlı bir şekilde geçirme olanağı sunmaktadır. Ancak öğrencilerin sınıfta bekletilmeleri, kütüphaneye gitmelerine tercih edilmektedir. Bu tür bir anlayışa sahip yöneticilerin okullarında, çağdaş öğretim yapılmasını beklemek oldukça güçtür.

4.3.4. Kütüphaneye Üyelik (Library Membership Services)

Tablo 3'te görüldüğü gibi dört okulda (F, G, H, J) kütüphaneden yararlanma ücretli üyelik koşuluna bağlanmıştır. Bu okullarda kütüphaneye üyelik adı altında, öğrencilerden yıllık on lira alınmaktadır. Okullarda kütüphane için bir bütçe oluşturulmaması, toplanan paraların kütüphaneye harcanmadığını, okulun genel giderleri için kullanıldığını göstermektedir. Para toplanan iki okulun (H, J) kütüphanesinin kütüphane özelliği taşıması ve kütüphane dışında başka etkinlikler için kullanılması da bu durumu desteklemektedir. Yine kütüphaneye ücretli üyelik sistemi olan okullarda, üye olmayan öğrencilere ödünç kitap verilmeyerek, üye olmaya zorlanmaktadırlar. Bu kütüphanenin işlevleriyle bağdaşmayan bir uygulamadır. Bu uygulamanın olduğu bir okulda (F) öğrencilerin on lira karşılığında kütüphaneye üye yapılacağına ilişkin yazının, okul yönetimi tarafından onaylanarak kütüphane kapısına asıldığı gözlenmiştir. Bu yolla kütüphaneler para toplamak için araçsallaştırılmaktadır. Öğrencilerin görüşleri de bu durumu desteklemektedir. Öğrencilerin %36,7'si OK'dan yararlanmak için üye olmak gerekiyor derken, %48,2'si buna katılmadığını; yine öğrencilerin %31,9'u OK'a üye olmak için yıllık/dönemlik ücret alındığını, %55,8'i ise buna katılmadığını ifade etmektedir. Bu konuya ilişkin olarak öğrencilerin ankete düştüğü notlardan bazıları şunlardır:

"Kütüphaneye zorla üye yaptırıyorlar. Üye olmayana ödünç kitap verilmiyor.", "Kitaplardan yararlanmak için her sene üyelik ücreti alıyorlar." "O ücreti ödeyemediğimizden dolayı o kitaplardan yararlanamıyoruz. Bir kütüphaneden her öğrenci yararlanmalı.", "Okul kütüphanesinin ücretsiz olmasını istiyorum. Okul ihtiyaçları için kitaplardan para almamalı.", "Kütüphaneyi istediğimiz zaman, üye olmadan kullanabilmeliyiz."

Okulun ve okul yöneticisinin temel görevlerinden biri, kaynakça zengin ve işlevsel bir kütüphanenin oluşturulmasıdır. Çağdaş bir okuldan öğrenciye kitabı ve kütüphaneyi sevdirmesi beklenir. Bunun

için öğrencileri özendirmek gerekir. Bu nedenle öğrenciden kütüphane için para toplamak, toplanan paraları kütüphaneye harcamamak, kütüphaneye yeterince önem verilmediğini ve kütüphanenin işlevinin kavranmadığının göstergesi olarak yorumlanabilir. Ayrıca öğrencilerin üyelik ücreti ödemediği kütüphaneyi kullanamaması, eğitimin bir kamu hizmeti olduğu anlayışına da ters düşmektedir.

4.3.5. Kütüphanenin Farklı Amaçlarla Kullanılması (The Use of Libraries for Different Purposes)

Tablo 3'te de görüldüğü gibi bazı OK'lar, kütüphane özelliği taşımayan kitap deposu (A, E, J), personel işleri için büro (B), okul aile birliği, veli ve zümre öğretmenler kurulu veya rehber öğretmenin toplantıları için toplantı salonu (H, J) ya da çay, sigara içme yeri (H) olarak kullanılmaktadır. Bu durum öğrenci görüşlerine de yansımaktadır. Öğrencilerin %37,2'sine göre OK amacı dışında kullanılmakta, %40,3'ü buna katılmamakta, %22,6'sı ise fikir beyan etmemektedir. Sadece iki OK'da (F, İ) sosyal, kültürel etkinlik düzenlenmektedir. Bu etkinlikler birinde (F) şiir dinletisi, tiyatro çalışması, sergi ve pano düzenlemesi; diğesinde (İ) satranç oynama, yazarlar ve okulun mezunlarıyla söyleşi şeklindedir. Öğrencilerin sadece %2,7'si OK'larda şiir dinletisi, %1,8'i kitap günleri vb. etkinlik, %6,6'sı sergiler düzenlendiğini; %1,3'ü de öğretmenlerin kütüphanede okuma çalışması yaptığını ifade etmiştir.

Bu duruma ilişkin olarak görüşleri alınan okul yöneticileri ve kütüphanelerde görevli kişiler, kütüphanelerin kütüphane dışında çeşitli amaçlarla kullanıldığını, bu durumun da genellikle okulun fiziksel alan yetersizliğinden kaynaklandığını ifade etmektedirler. Araştırmacının gerek gözlemlerinde gerekse görüşmelerinde edindiği izlenimlere dayanarak, kütüphanelerin amaç dışı kullanılmasının temel nedeninin; kütüphanenin işlevinin yeterince kavranamaması ve bu nedenle kütüphaneye gereken önemin verilmemesi olduğu söylenebilir. Deyim yerindeyse OK, hem bakanlık hem de okul yönetimleri tarafından unutulmuş alanlar olarak görülmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER (RESULTS AND RECOMMENDATIONS)

Elde edilen verilere dayanarak, araştırma kapsamında yer alan okullarda öğretim programı ve yöntemleriyle desteklenen, öğrencilerin öğrenme becerilerini geliştiren, kaynak bakımından zengin ve işlevsel kütüphanelerin oluşturulmadığı söylenebilir. OK'ların, (biri dışında) genel olarak beklentileri karşılamadıkları, istenilen nitelikleri taşımadıkları, fiziksel alan ve kaynak bakımından yetersiz kaldıkları gözlenmiştir. Bazı OK'lar, yapılması gerekenleri en alt düzeyde yerine getirmekte, şeklen var görünmekte ve açık bulundurulmamaktadır. Okullarda lisans düzeyinde kütüphanecilik eğitimi almış "kütüphaneci" de bulunmamaktadır. Oysa OK'un görevi; okuldaki bütün bireylerin her türlü biçim ve araçlardaki bilginin etkin kullanıcıları ve eleştirel düşünürleri olmasını sağlayan öğrenim hizmetlerini, kitapları ve kaynakları sunmaktır. Bilgi kaynakları; ders kitaplarını, öğretici kaynakları ve öğretim yöntemlerini tamamlar ve zenginleştirir. Dolayısıyla okulların kütüphaneye duysız kalarak, onu yeterince kavramayarak veya yanlış algılayarak çağdaş bir niteliğe kavuşması olanaklı değildir. Bununla birlikte öğretmen ile kütüphaneci işbirliği yaptığında, öğrencilerin okuryazarlık, okuma, öğrenme, sorun çözme, bilgi ve iletişim teknolojileriyle ilgili yetenek düzeylerinin daha çok arttığı da söylenebilir (IFLA/UNESCO, 2002).

OK'ların genellikle amacına aykırı bir biçimde kullanıldıkları, işlevsel olmadıkları, öğretmen ve öğrencilerin öğrenme gereksinimlerini karşılayacak biçimde düzenlenmedikleri, okulun

çevresinde yerleşik halka ise kapalı oldukları anlaşılmaktadır. Bütün bunlar OK'a yeterince önem verilmediğini ve OK'un gerekliliğinin tam olarak kavranmadığını göstermektedir. Ne var ki OK, bireyin okuryazarlık, bilgi edinme, inceleme, araştırma gibi eğitim etkinlikleri ile sosyal ve kültürel gelişimiyle ilgili çok önemli işlevlere sahiptir. Günümüzde OK, öğrencilere gereksinim duydukları kaynakları sağlayarak yeteneklerini tanımlarına, kullanmalarına ve değerlendirmelerine yardım etmekte; yaşam boyu öğrenenler topluluğu yaratmakla ilişkilendirilmekte ve okul kütüphane programlarında bilgi okuryazarlığı öne çıkmaktadır (Lonsdale, 2003). Bu yüzden OK'un eğitimi personel, bilgi kaynakları ve teknoloji gereksinimleri karşılanmalıdır. Öğrencilere kütüphaneden yararlanma yolları öğretilmelidir. Bilgisayar ve internet donanımı sağlanan kütüphanelerde, çevrimiçi yerel ve ulusal kütüphanelere erişim olanağı sağlanmalıdır. Kütüphaneler kesinlikle ücretsiz hizmet vermelidir.

Öz olarak, OK'ların içinde buldukları olumsuz durumdan çıkarak, çağın gereklerine uygun, toplumun ve bireyin gereksinimlerini karşılayabilen nitelikli bir yapıya kavuşabilmeleri, her şeyden önce kütüphaneye bakışın değişmesini gerekli kılmaktadır. Bunun için MEB'in okullara "uzman kütüphaneci" ataması, okul yöneticilerinin de bu doğrultuda istekte bulunması gerekir. İşlevsel bir OK için, hem MEB'in hem okul yöneticileri ve öğretmenlerin kütüphaneye bakışlarında, hem de OK'ların yapılanmasında ve işleyişinde bir değişime gereksinim duyulmaktadır.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

- Aydın, A., (2004). Okul kütüphanelerinin çağdaş eğitime katkısı ve yasal dayanaklar açısından Türkiye'de durum. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bilgin, N., (2000). İçerik Analizi. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını:109
- Cevizbaş, S., (2004). Türkiye'de özel okul kütüphanelerinin sorunları: özel okul kütüphanelerine yönelik bir anket uygulaması. I. Ulusal Okul Kütüphanecileri Konferansı: Bildiriler 5.7.2003 içinde (s. 50-64) İstanbul: Oğlak Yayıncılık ve Reklamcılık Ltd. Şti.
- IFLA/UNESCO, (2002). Okul kütüphanesi bildirgesi. Herkes için öğretim ve öğrenimde okul kütüphanesi (Çev. İ. Önal) <http://www.ifla.org/VII/s11/pubs/slm-tr.pdf> (26.6.2007).
- Karasar, N., (1994). Bilimsel araştırma yöntemi (6. baskı). Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.
- Lonsdale, M., (2003). Impact of school libraries on student achievement: a review of the research report for the Australian school library association. <http://www.asla.org.au/research/index.htm> (24.01.2008)
- MEB, (2007). MEB istatistikleri örgün eğitim 2006-2007. pdf. <http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/main2.htm>. (13.11.2007)
- Miles, M.B. ve Huberman, A.M., (1994). Qualitative Data Analysis. Second Edition London: SAGE Publications.
- Neuman, S., (2002). The role of school libraries in elementary and secondary education. White House Conference on School Libraries. http://www.imls.gov/news/events/whitehouse_1.shtm#sn (14.05.2008).

- Önal, İ., (2004). Kaliteli eğitimde kütüphane. I. Ulusal Okul Kütüphanecileri Konferansı: Bildiriler. 5.7.2003 içinde (s. 28-42) İstanbul: Oğlak Yayıncılık ve Reklamcılık Ltd. Şti.
- School Libraries Work (2008).
http://www.emsc.nysed.gov/ciai/mle/documents/slw3_2008.pdf
(08.06.2008).
- Scott, Kristen J., Plourde, Lee A., (2007). School libraries and increased student achievement: What's the big library? Education, 127 (3).
- Soysal, Ö., (1969). Çağdaş eğitim ve Türkiye'de okul kütüphanesi. Ankara: Güven Matbaası.
- Tebliğler Dergisi (TD, 2001 ek ve değişiklikler, 2006). Milli Eğitim Bakanlığı okul kütüphaneleri yönetmeliği. Sayı, 2529; ek ve değişiklikler 2588. <http://yayim.meb.gov.tr/e-dergiler.htm>
(15.11.2007).
- Tebliğler Dergisi, (2006). Milli Eğitim Bakanlığı okul kütüphaneleri standart yönergesi. Sayı, 2590.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H., (2000). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (Gözden geçirilmiş 2. basım.) Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, B., (2007). Türkiye'de eğitim politikası ve kütüphane. <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~byilmaz/egitimpolitikasi.doc>
(16.11.2007).